

درس چهاردهم: فرهنگ و تمدن در عصر صفوی

۱. صفویان چگونه زمینه‌ی مساعد و مناسبی برای توسعه و شکوفایی فرهنگی و تمدنی فراهم آوردند؟ صفویان با ایجاد وحدت سیاسی، یکپارچگی جغرافیایی و انسجام اجتماعی در ایران.
۲. نقش شاهان و مقام‌های کشوری و لشکری در توسعه‌ی هنر و معماری و فعالیت‌های علمی و آموزشی در دوره‌ی صفویه را ذکر کنید؟ شاهان و مقام‌های کشوری و لشکری هنرمندان، صنعت‌گران، معماران و عالمان را مورد تشویق و حمایت قرار دادند. آنان با سفارش دادن آثار هنری به هنرمندان و صنعتگران، نقش فراوانی در آفرینش آثار برجسته هنری ایفا کردند. شاهان و سایر ثروتمندان بخشی از ثروت و دارایی خود را وقف امور مذهبی، علمی و آموزشی و ترویج هنر و معماری کردند.
۳. چه عواملی تأثیر بسزایی در شکوفایی و غنای فرهنگی و تمدنی دوره صفوی داشت؟ حمایت و تشویق شاهان و مقام‌های کشوری و لشکری، علم دوستی، استعداد و ذوق هنری ایرانیان و میراث علمی، ادبی و هنری ارزشمندی که از دوران قبل به خصوص عصر تیموری باقی مانده بود.
۴. شاهان صفوی به منظور ترویج معارف شیعه و رفع نیازهای مذهبی و حقوقی جامعه چه اقدامی انجام دادند؟ عده‌ای از علمای شیعه‌ی جبل عامل لبنان، عراق و بحرین را به ایران دعوت کردند. با ورود این گروه از علما، آموزش علوم دینی به ویژه معارف شیعی در ایران گسترش یافت.
۵. شاعران شاخص عصر صفوی را نام ببرید؟ وحشی بافقی، محتشم کاشانی و صائب تبریزی.
۶. وضعیت علوم در دوره‌ی صفویه چگونه بود؟ در دوره صفوی که مقارن تحولات عظیم علمی در اروپا بود، علوم تجربی و ریاضیات در ایران رو به افول گذاشت. تنها برخی از متون کهن پزشکی مانند قانون ابن سینا و برخی متون قدیمی ریاضی و نجوم در مدارس تدریس می‌شد. نجوم و ستاره‌شناسی نیز با خرافات آمیخته شد و اعتقاد به سعد و نحس در میان عام و خاص رایج بود.
۷. تاریخ نگاری در دوره صفوی در چه حوزه‌هایی ادامه یافت و مشهورترین آثار تاریخی این دوره را نام ببرید؟ در سه حوزه تاریخ عمومی، تاریخ محلی و تک نگاری ادامه یافت. از مشهورترین آثار تاریخ نگاری این دوره می‌توان به کتاب حبیب السیر تألیف غیاث الدین خواندمیر در سلطنت شاه اسماعیل اول، احسن التواریخ تألیف حسن بیگ روملو در سلطنت شاه تهماسب اول و کتاب تاریخ عالم آرای عباسی تألیف اسکندر بیگ منشی مربوط به دوره شاه عباس اول، اشاره کرد.

۸. **مشخصات و ویژگی های مدارس دوره ی صفویه را بیان کنید؟** مدرسه در عصر صفوی مرکزی برای آموزش معارف دینی و دیگر علوم بود. مدارس توسط مقام های حکومتی، شخصیت های مذهبی و برخی از ثروتمندان خیر ساخته و حمایت می شد. برخی از مدارس دارای موقوفاتی بودند که درآمد آن صرف مخارج این گونه مدارس می شد. از مدارس معروف عصر صفوی در اصفهان می توان به مدرسه ی چهارباغ، مشهور به مدرسه ی مادر شاه و مدرسه ی شیخ لطف الله اشاره کرد. به معلمان مدارس، مدرس می گفتند. مدرسان دستیارانی داشتند که به آن ها خلیفه (مبصر) یا مُعید گفته می شد و استاد را در امر آموزش کمک می کردند. محیط مدارس از نظر طراحی معماری، فضایی آرام و بانشاط برای یادگیری و آموزش بود. به طور معمول حیاط وسیع مدرسه به باغچه یا باغ شباهت داشت و نهر آبی در میان آن جاری بود. برخی از زنان و دختران در خانه و زیر نظر والدین و معلمان خصوصی آموزش می دیدند. هنرها و صنایع به صورت انفرادی زیر نظر استاد، مستقیماً به شاگردان آموخته می شد.
۹. **علما و دانشمندان معروف عصر صفویه را نام ببرید و آثار و دستاوردهای آنان را ذکر کنید؟** ۱- محمدتقی مجلسی، فقیه و محدث، مؤلف کتاب های مهمی در حدیث و فقه ۲- محمدباقر مجلسی (فرزند محمد تقی مجلسی)، صاحب دائرة المعارف بزرگ حدیثی به نام بحارالانوار ۳- میرداماد در حوزه فلسفه و عرفان، مشهور به معلم ثالث و از بنیانگذاران مکتب فلسفی اصفهان ۴- بهاءالدین محمدبن حسین عاملی معروف به شیخ بهایی که در همه ی علوم دینی و عقلی و طبیعی عصر صاحب نظر بود ۵- صدرالدین محمد بن قوام شیرازی، معروف به صدرالمتألهین و ملاصدرا بود که شاخص ترین چهره ی فلسفی عصر صفوی و دوران بعد تا زمان ما می باشد و در فلسفه مؤسس مکتب فلسفی حکمت متعالیه است. ملاصدرا میراث گرانبغی چهار جریان فکری بزرگ اسلامی یعنی فلسفه ی مشاء، اشراق، کلام و عرفان را به هم درآمیخت و نظام فلسفی نوینی به وجود آورد.
۱۰. **معماری ایرانی در دوره ی صفویه چگونه شکوفا شد؟** با برخورداری از تجارب معماری فاخر عصر تیموری و نیز در سایه ی ثبات و امنیت و حمایت پادشاهان به ویژه شاه عباس اول، شکوفا شد.
۱۱. **نماد معماری صفوی چه بنایی است و به همت چه کسی ساخته شد؟** میدان نقش جهان است. این اثر به همت شاه عباس اول ساخته شد.
۱۲. **مهم ترین ویژگی های میدان نقش جهان چیست؟** ۱- شکوه و عظمت ۲- کاربردهای متنوع ۳- ارتباط آن با مراکز پر رفت و آمد شهر، یعنی مسجد و بازار
۱۳. **میدان نقش جهان چه کاربردی هایی داشت؟** برگزاری جشن ها و مسابقات چوگان بازی و تیراندازی، باریابی سفرا، سان دیدن از سپاهیان، اجرای نمایش و آتش بازی.
۱۴. **بناهای مهم میدان نقش جهان را نام ببرید؟** ۱- کاخ عالی قاپو ۲- مسجد جامع عباسی (مسجد امام) ۳- مسجد شیخ لطف الله.
۱۵. **نماد قدرت سیاسی صفویان چه بنایی بود؟** کاخ عالی قاپو.
۱۶. **چه عواملی مسجد جامع عباسی (مسجد امام) را به یکی از مجموعه های عالی معماری صفوی بدل کرده است؟** هماهنگی در رنگ ها و نقش های کاشی ها و طراحی و معماری بی نظیر آن.
۱۷. **مسجد شیخ لطف الله از چه نظر از آثار بی نظیر معماری ایران به شمار می رود؟** از نظر فن معماری و زیباشناسی.
۱۸. **ویژگی های شاخص مسجد جامع عباسی (مسجد امام) و مسجد شیخ لطف الله چه می باشد؟** کاشی کاری هنرمندانه ای است که تحسین و شگفتی هر بیننده ای را بر می انگیزد.
۱۹. **شاه اسماعیل با فتح هرات کدام هنرمند را با خود به تبریز برد؟** کمال الدین بهزاد، یکی از نوایغ هنر نقاشی دربار تیموری را با خود به تبریز برد و به ریاست کتابخانه ی دربار تبریز منصوب کرد.
۲۰. **بهزاد و شاگردانش چگونه مکتب تبریز را پایه گذاری کردند؟** با خلق آثار بی نظیر و ترکیب مکتب هرات با عناصر جدید، مکتب جدیدی به نام مکتب تبریز پایه گذاری کردند.
۲۱. **شاهکار دوره صفویه در زمینه نگارگری چه اثری بود؟** کتابت و تصویرگری شاهنامه بود که در زمان شاه تهماسب به پایان رسید و به شاهنامه ی تهماسبی معروف شد. در شاهنامه ی تهماسبی دو بیست و پنجاه نقاشی مینیاتور وجود دارد که توسط هنرمندان برجسته ای چون سلطان محمد تبریزی، جلال الدین میرک و دیگران به تصویر درآمده اند.
۲۲. **کدام پادشاه صفوی از نقاشان و هنرمندان چیره دست زمان خود بود؟** شاه تهماسب.
۲۳. **سبک نقاشی مجموعه ی آثار خلق شده در دومین پایتخت صفوی به چه نامی معروف شد؟** به عنوان مکتب نگارگری قزوین نامیده و معروف شد.

۲۴. هنر نگارگری در دوره ی کدام شاه صفوی به اوج شکوفایی خود رسید؟ شاه عباس اول.
۲۵. کدام نقاش دوره ی شاه عباس اول مکتب اصفهان را پایه گذاری کرد؟ آقارضا عباسی با طرح ها و نوآوری های بی نظیرش، مکتب اصفهان را پایه گذاری کرد.
۲۶. مهم ترین نوآوری رضا عباسی در نگارگری چه بود؟ این بود که زندگی روزمره عموم مردم و فعالیت اصناف و پیشه وران را به تصویر می کشید.
۲۷. در دوره صفوی هنر خوشنویسی توسط چه کسانی به کمال رسید؟ هنرمندانی چون میرعلی هروی و میرعماد حسنی قزوینی.
۲۸. هنر فرش بافی در دوره ی صفویه چگونه بود؟ صفویان هنر اصیل فرش بافی ایران را از حالت روستایی و عشایری خارج کردند و به صورت یک صنعت ملی درآوردند. در این دوره کارگاه های بزرگ فرش بافی تحت نظارت دولت در سراسر کشور و به ویژه در پایتخت ایجاد شد. از آن دوره قالی های زیبا و نفیسی باقی مانده است. فرش اردبیل که به سفارش شاه تهماسب اول برای پیشکش به مقبره ی شیخ صفی الدین اردبیلی، توسط هنرمندان کاشانی بافته شده است، یکی از شاهکارهای هنری جهان به شمار می رود.
۲۹. در دوره ی صفویه چه نوع پارچه هایی و در کجا بافته می شد؟ پارچه های متنوع و گوناگونی مثل ابریشم، مخمل، بافت فلزی (زری بافت)، ترمه و قلمکار در کارگاه های کاشان، اصفهان، هرات، مشهد، یزد، کرمان و . . . بافته می شد. اصفهان، یزد و کاشان از مهم ترین کانون های پارچه های زری بافت بودند و بافندگان کرمان در تولید شال ترمه مهارت داشتند.
۳۰. وضعیت صنعت فلزکاری در دوره ی صفویه چگونه بود؟ در این دوره استفاده از فولاد توسعه بیشتری یافت و ظرافت، خلاقیت و زیبایی در خلق آثار هنری مورد توجه بیشتر هنرمندان این رشته قرار گرفت. بر روی بسیاری از آثار فلزی این دوره، اشعار زیبا و سخنان نغزی خوشنویسی شده است. یکی از ویژگی های فلزکاری عصر صفوی، طلاکاری روی فلزات است. این آثار به جز جنبه ی هنری، موجب رونق تجارت و کسب و کار نیز بودند.